

นาม

นามศัพท์นั้นแบ่งเป็น ๓ คือ นามนาม ๑ คุณนาม ๑ สัพพนาม ๑.

นามที่เป็นชื่อของคน, สัตว์, ที่, สิ่งของ, เป็นนามนาม. นามนามนี้
แบ่งออกเป็น ๒ คือ สาธารณนาม ๑ อสาธารณนาม ๑.

นามที่ทั่วไป แก่คน, สัตว์, ที่, อันได้เหมือนคำว่า มนุสฺโส มนุสฺยฺ ติรจฺจนาโน
สัตว์ดิรัจฺจนา นครฺ เมือง เป็นต้น เป็นสาธารณนาม.

นามที่ไม่ทั่วไป แก่สิ่งอื่น เหมือนคำว่า ทีฆาวุ กุมารชื่อทีฆาวุ เอราวัลโล ช้างชื่อ เอราวัลล สาวตฺถิ เมือง
ชื่อสาวตฺถิ เป็นต้น เป็นอสาธารณนาม.

นามที่แสดงลักษณะของนามนาม สำหรับหมายให้รู้ว่า นามนาม
นั้น ดีหรือชั่ว เป็นต้น เป็นคุณนาม เหมือนคำว่า ปญฺญาวา มี
ปัญฺญา ปุริโส บุรุษ ถือเอาความตามภาษาของเราว่า บุรุษมีปัญฺญา
ปุริโส เป็นนามนาม ปญฺญาวา เป็นคุณนาม.

คุณนามนี้แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ ปกติ ๑ วิเสส ๑ อติวิเสส ๑.

คุณนามที่แสดงความดีหรือ ชั่ว เป็นปกติ เหมือนคำว่า ปญฺชิตโต เป็นบัณฑิต ปาโป เป็นบาป ชื่อ
ปกติ.

คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่ว มากหรือน้อยกว่าปกติ
เหมือนคำว่า ปญฺชิตฺตโร เป็นบัณฑิตกว่า ปาปตโร เป็นบาปกว่า
ชื่อวิเสส.

คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่วมากที่สุดหรือน้อยที่สุด เหมือนคำว่า ปญฺชิตฺตโม เป็นบัณฑิตที่สุด
ปาปตโม เป็นบาปที่สุด ชื่อ อติวิเสส.

วิเสสนั้น ใช้ ทร อัย ปัจจัย ในตัทธิต ต่อปกติบ้าง ใช้อุปสัค อติ [ยิ่ง] นำหน้าบ้าง. อติวิเสส ใช้ ตาม
อิฏฐ ปัจจัย ในตัทธิต ต่อปกติบ้าง ใช้อุปสัคและนิบาต คือ อติวิย [เกินเปรียบ] นำหน้าบ้าง.

สัพพนาม เป็นชื่อสำหรับใช้แทนนามนาม ที่ออกชื่อมาแล้ว เพื่อจะไม่ให้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะหู
นามทั้ง ๓ นั้นต้องประกอบ ด้วยลิงค์ วจนะ วิภคฺติ.

ลิงค์

[๑๘] นามศัพท์ ในบาลีภาษานั้น ท่านแบ่งเป็นลิงค์ ๓ คือ ปุ่ลิงค์ เพศชาย ๑, อิตถิลิงค์ เพศหญิง ๑, นปุ่สกลิงค์ มิใช่เพศ ชาย มิใช่เพศหญิง ๑,

นามนาม เป็นลิงค์เดียว ก็จะเป็น ปุ่ลิงค์ อิตถิลิงค์ หรือนปุ่สกลิงค์ ก็อย่างเดี๋ยบบ้าง, เป็น ๒ ลิงค์ คือ ศัพท์อันเดียว มีรูปอย่างเดียว เป็นได้ทั้ง ๒ ลิงค์ หรือมูลศัพท์เป็น อันเดียว เปลี่ยนแต่สระที่สุด ให้แปลกกัน พอเป็นเครื่องหมายให้ ต่างลิงค์กันบ้าง.

คุณนามและศัพท์นามเป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ ลิงค์นั้น จัดตามสมมติของภาษาบ้าง ตามกำเนิดบ้าง ที่จัดตามสมมตินั้น เหมือนหนึ่งกำเนิดสตรี สมมุติให้เป็นปุ่ลิงค์ และของที่ไม่มีวิญญูณสมมุติ ให้เป็นปุ่ลิงค์ และอิตถิลิงค์ เหมือนคำว่า ทาโร เมีย สมมุติ ให้เป็นปุ่ลิงค์, ปเทโส ประเทศ สมมุติให้เป็นปุ่ลิงค์, ภูมิ แผ่นดิน สมมุติให้เป็นอิตถิลิงค์, ที่จัดตามกำเนิดนั้น เหมือน บุริโส ชาย เป็นปุ่ลิงค์, อิตถิ หญิง เป็นอิตถิลิงค์ เป็นต้น.

ต่อไปนี้จะแสดงอุทาหรณ์ ศัพท์ที่เป็นลิงค์เดียว ๒ ลิงค์ ๓ ลิงค์ พอเป็นตัวอย่าง.

[๑๙] นามนามเป็นลิงค์เดียว

ปุ่ลิงค์		อิตถิลิงค์		นปุ่สกลิงค์	
อมโร	เทวดา	อจฺจรา	นามอัปสร	องฺค	องค์
อาทิจฺจ	พระอาทิตย์	อาภา	รัศมี	อารมฺมณฺ	อารมณ
อินฺโท	พระอินทร์	อิทฺธิ	ฤทธิ	อิณฺ	हीं
อีโส	คนเป็นใหญ่	อีสา	งอนไถ	อีริณฺ	ทุ่งนา
อุทฺธิ	ทะเล	อุพฺ	ดาว	อุทกํ	น้ำ
เอरणฺโท	ต้นละหุ่ง	เอสิกา	เสาระเนียด	เอพาลุกํ	ผักเหลียง
โอโฆ	ห้วงน้ำ	โอชา	โอชา	โอกํ	น้ำ
กณฺโณ	หู	กภู	สะเอว	กมฺม	กรรม
จณฺโท	พระจันทร์	จมุ	เสนา	จกฺขุ	นัยน์ตา
ตฺร	ต้นไม้	ตารา	ดาว	เตลฺ	น้ำมัน
ปพฺพโต	ภูเข	ปภา	รัศมี	ปณฺณ	ใบไม้
ยโม	พระยม	ยาคู	ข้าวต้ม	ยานํ	ยาน

นามนามศัพท์เดี่ยว มีรูปอย่างเดี่ยว เป็น ๒ ลिंगค์

ปุงลึงค์	นปุงลึงค์	คำแปล
อกุขโร	อกุขริ	อักษร
อคาโร	อการิ	เรื่อน
อุตุ	อุตุ	ฤดู
ทิวโส	ทิวสิ	วัน
มโน	มนิ	ใจ
สัจจโร	สัจจริ	ปี

นามนามมีมูลศัพท์เป็นอย่างเดี่ยว เปลี่ยนแต่สระที่สุด เป็น ๒ ลึงค์

ปุงลึงค์	อิทธิลึงค์	คำแปล
อรหา หรือ อรหิ	อรหุนติ	พระอรหันต์
อาชีวกโ	อาชีวิกา	นักบวช
อุปาสโก	อุปาสิกา	อุบาสก, อุบาสิกา
กุมารโ	กุมาริ หรือ กุมาริกา	เด็ก
ขตุติโย	ขตุติยานิ หรือ ขตุติยา	กษัตริย์
โคโณ	กาวิ	โค
โจโร	โจริ	โจร
ญาคโ	ญาคิกา	ญาติ
ครุโณ	ครุณิ	ชายหนุ่ม, หญิงสาว
เถโร	เถริ	พระเถระ, พระเถรี
ทารโก	ทาริกา	เด็กชาย, เด็กหญิง
เทโว	เทวิ	พระเจ้าแผ่นดิน พระราชเทวี
นโร	นาริ	คน (ชาย - หญิง)

ปริพพาชโก	ปริพพาชกา	นักบวช (ชาย - หญิง)
ภิกขุ	ภิกขุณี	ภิกษุ, ภิกษุณี
ภว	โภติ	ผู้เจริญ
มनुสุโส	มनुสุสี	มนุษย์ (ชาย - หญิง)
ยกุโข	ยกุขินี	ยักษ, ยักษิณี
ยววา	ยวตี	ชายหนุ่ม, หญิงสาว
ราชา	ราชินี	พระเจ้าแผ่นดิน พระราชินี
สขา	สขี	เพื่อน (ชาย - หญิง)
หตถิ	หตถิณี	ช่างพลาย, ช่างพัง

คุณนามเป็น ๓ ถึงค์

ปูลิงค์	อิตถิลิงค์	นปุตถิลิงค์	คำแปล
กมมกาโร	กมมการินี	กมมการ	ทำกรงาน
คุณวา	คุณวตี	คุณว	มีคุณ
จณโฑ	จณทา	จณทำ	คู่ร้าย
เชฏฐโฐ	เชฏฐฐา	เชฏฐฐ	เจริญที่สุด
ตาโณ	ตาณา	ตาณ	ต้านทาน
ถิโร	ถิรา	ถิร	มัน
ทกุโข	ทกุขา	ทกุข	ขยัน
ธมฺมิโก	ธมฺมิกา	ธมฺมิก	ตั้งในธรรม
นาโถ	นาธา	นาถ	ที่พึ่ง
ปาโป	ปาปา	ปาป	บาป
โภคิ	โภคินี	โภคิ	มีโภคะ
มติมา	มติมตี	มติม	มีความคิด
ลาภิ	ลาภินี	ลาภิ	มีลาภ
สทฺโธ	สทฺธา	สทฺธ	มีศรัทธา.

วจนะ

คำพูดในบาลีภาษา จัดเป็น วจนะ ๒ คือ เอกวจน์ คำพูดสำหรับออกชื่อของสิ่งเดียว ๑ พหูวน์ คำพูดสำหรับออกชื่อ ของมากกว่าสิ่งเดียว คือ ตั้งแต่ ๒ สิ่งขึ้นไป ๑, วจนะ ทั้ง ๒ นี้ มีเครื่องหมายให้แปลกกันที่ท้ายศัพท์ เหมือนคำว่า ปุริโส ชายคนเดียว เป็นเอกวจนะ ปุริสา ชายหลายคน เป็นพหูวนะ.

วิภัตติ

คำพูดที่ท่านจัดเป็นลิงค์และวจนะดังนี้นั้น ต้องอาศัย วิภัตติช่วยอุปถัมภ์ วิภัตตินั้นมี ๑๔ ตัว แบ่งเป็นเอกวจนะ ๗ พหูวนะ ๗ ดังนี้ :-

	เอกวจนะ	พหูวนะ
ปฐมา ที่ ๑	ติ	โย
ทุติยา ที่ ๒	อํ	โย
ตติยา ที่ ๓	นา	หิ
จตุตถิ ที่ ๔	ส	นํ
ปณจมิ ที่ ๕	สมา	หิ
ฉกฺฐิ ที่ ๖	ส	นํ
สคฺตมิ ที่ ๗	สุมิ	สุ

ปฐมาวิภัตติที่ต้นนั้น แบ่งเป็น ๒ เป็น ลิงฺคฺคฺโถ หรือ กคฺตา ที่เป็นตัวประธานอย่าง ๑ เป็น อาลปนํ คำสำหรับร้องเรียกอย่าง ๑.

"อายตนิบาต"

เอกวจนะ	พหูวนะ
ปฐมา ที่ ๑ – อ. (อันว่า) อ. ท. (อันว่า ท.)	
ทุติยา ที่ ๒	ซึ่ง - ท. คู่ - ท.
ยัง ลึน.	ยัง - ท. ลึน - ท.
ตติยา ที่ ๓	ด้วย - ท. โดย - ท.
อัน ตาม	อัน - ท. ตาม - ท.

	เพราะ มี.	เพราะ - ท. มี - ท.
จตุตถิ ที่ ๔	แก่ เพื่อ ต่อ.	แก่ - ท. เพื่อ - ท. ต่อ - ท.
ปณจมิ ที่ ๕	แต่ จาก	แต่ - ท. จาก - ท.
	กว่า เหตุ.	กว่า - ท. เหตุ - ท.
ฉฐฐิ ที่ ๖	แห่ง ของ เมื่อ.	แห่ง - ท. ของ - ท. เมื่อ - ท.
สตุตมิ ที่ ๗	ใน ไกล ที่	ใน - ท. ไกล - ท. ที่ - ท.
	ครั้นเมื่อ ในเพราะ.	ครั้นเมื่อ - ท. ในเพราะ - ท.
อาลปนะ	แน่ะ คู่ก่อน ข้าแต่.	แน่ะ - ท. คู่ก่อน - ท. ข้าแต่ - ท.

การันต์

สระที่สุดแห่งศัพท์ เรียกว่า การันต์. ในปูลีงค์มีการันต์ ๕ คือ อ อิ อี อุ อู. ในอิตถิลีงค์มีการันต์ ๕ คือ อา อิ อี อุ อู. ในนปฺสกลีงค์มีการันต์ ๗ คือ อ อิ อุ. จะแจกปูลีงค์ก่อน แล้วจึงจะแจกอิตถิลีงค์ และนปฺสกลีงค์ เป็นลำดับไป.

อ การันต์ ในปูลีงค์แจกอย่าง ปุริส [บุรุษ] ดังนี้

	เอกวจน์	พหุวจน์
ป.	ปุริโส	ปุริสา
ท.	ปุริสั	ปุริเส
ด.	ปุริเสน	ปุริเสหิ ปุริเสภิ
จ.	ปุริสสุส ปุริสสาย ปุริสตุถั	ปุริสทานั
ปณ.	ปุริสสุมา ปุริสมุหา ปุริสา	ปุริเสหิ ปุริเสภิ
ฉ.	ปุริสสุส	ปุริสทานั
ส.	ปุริสสุมิ ปุริสมุหิ ปุริเส	ปุริเสสุ
อา.	ปุริส	ปุริสา

อิ การันต์ ในปูลีงค์ แจกอย่าง มุณี [ผู้รู้] ดังนี้

	เอกวจน์	พหุวจน์
ป.	มุณี	มุณโย มุณี
ท.	มุณี	มุณโย มุณี

ค.	มุนินา	มุนีหิ มุนีภิ
จ.	มุนิสฺส มุนิโน	มุนินํ
ปญ.	มุนิสฺมา มุนิมฺหา	มุนีหิ มุนีภิ
ฉ.	มุนิสฺส มุนิโน	มุนินํ
ส.	มุนิสฺมี มุนิมฺหิ	มุนิสฺ
อา.	มุนิ	มุนโย มุนี

อี การันต์ ในปูลิงค์ แจกอย่าง เสฏฺฐิ [เศรษฐี] ดังนี้

	เอกวจนํ	พหุวจนํ
ป.	เสฏฺฐิ	เสฏฺฐิโน เสฏฺฐิ
ท.	เสฏฺฐิ เสฏฺฐินํ	เสฏฺฐิโน เสฏฺฐิ
ค.	เสฏฺฐินา	เสฏฺฐิหิ เสฏฺฐิภิ
จ.	เสฏฺฐิสฺส เสฏฺฐิโน	เสฏฺฐินํ
ปญ.	เสฏฺฐิสฺมา เสฏฺฐิมฺหา	เสฏฺฐิหิ เสฏฺฐิภิ
ฉ.	เสฏฺฐิสฺส เสฏฺฐิโน	เสฏฺฐินํ
ส.	เสฏฺฐิสฺมี เสฏฺฐิมฺหิ	เสฏฺฐิสฺ
อา.	เสฏฺฐิ	เสฏฺฐิโน เสฏฺฐิ

อุ การันต์ ในปูลิงค์ แจกอย่าง ครุ [ครู] ดังนี้

	เอก.	พหุ.
ป.	ครุ	ครโว ครู
ท.	ครุํ	ครโว ครู
ค.	ครุณา	ครุหิ ครุภิ
จ.	ครุสฺส ครูโน	ครุนํ

ปญ.	ครูสุมา ครูมหา	ครูหิ ครูภิ
ฉ.	ครูสุส ครูโน	ครูนั
ศ.	ครูสุมี ครูมุหิ	ครูสุ
อา.	ครู	ครูเว ครูโว

อุ การันต์ ในปรัลึงค์ แจกอย่าง วิลญ [ผู้รู้พิเศษ] ดังนี้

	เอก.		พหู.	
ป.	วิลญ		วิลญโน	วิลญ
ท.	วิลญุ์		วิลญโน	วิลญ
ต.	วิลญนา		วิลญหิ	วิลญภิ
จ.	วิลญสุส	วิลญโน	วิลญนั	
ปญ.	วิลญสุมา	วิลญมหา	วิลญหิ	วิลญภิ
ฉ.	วิลญสุส	วิลญโน	วิลญนั	
ส.	วิลญสุมี	วิลญมุหิ	วิลญสุ	
อา.	วิลญ		วิลญโน	วิลญ

อา การันต์ ในอิตถิลึงค์ แจกอย่าง กณญา [นางสาว น้อย] ดังนี้

	เอก.		พหู.	
ป.	กณญา		กณญาโย	กณญา
ท.	กณญุ์		กณญาโย	กณญา
ต.	กณญาย		กณญาหิ	กณญาภิ
จ.	กณญาย		กณญานั	
ปญ.	กณญาย		กณญาหิ	กณญาภิ
ฉ.	กณญาย		กณญานั	
ศ.	กณญาย	กณญาขั	กณญาสุ	
อา.	กณญเ		กณญาโย	กณญา

อิ การันต์ ในอิตถิลึงค์ แจกอย่าง รตติ [ราตรี] ดังนี้

	เอก.		พหู.	
ป.	รตติ		รตติโย	รตติ
ท.	รตตี		รตติโย	รตติ
ต.	รตติยา		รตตีหิ	รตตีภิ
จ.	รตติยา		รตตีนั	
ปญ.	รตติยา	รตยา	รตตีหิ	รตตีภิ
ฉ.	รตติยา		รตตีนั	

ส.	รตุติยา รตุติย์ รตุย์	รตุตีสู	
อา.	รตุติ	รตุติโย	รตุติ
อี การันต์ ในอิตถีลิงค์ แจกอย่าง นารี [นาง] ดังนี้			
	เอก.	พหู.	
ป.	นารี	นารีโย	นารี
ท.	นารี นารีย์	นารีโย	นารี
ค.	นาริยา	นาริหิ	นาริกิ
จ.	นาริยา	นารินั	
ปญ.	นาริยา	นาริหิ	นาริกิ
ฉ.	นาริยา	นารินั	
ศ.	นาริยา นารีย์	นาริสู	
อา.	นารี	นารีโย	นารี

อุ การันต์ ในอิตถีลิงค์ แจกอย่าง รชช [เชือก] ดังนี้

	เอก.	พหู.	
ป.	รชช	รชชโย	รชช
ท.	รชชํ	รชชโย	รชช
ค.	รชชชยา	รชชหิ	รชชชกิ
จ.	รชชชยา	รชชชนั	
ปญ.	รชชชยา	รชชหิ	รชชชกิ
ฉ.	รชชชยา	รชชชนั	
ส.	รชชชยา รชชชย์	รชชชสุ	
อา.	รชช	รชชโย	รชช

อู การันต์ ในอิตถีลิงค์ แจกอย่าง วฐ [หญิงสาว] ดังนี้

	เอก.	พหู.	
ป.	วฐ	วฐโย วฐ	
ท.	วฐํ	วฐโย วฐ	
ค.	วฐยา	วฐหิ วฐกิ	
จ.	วฐยา	วฐนั	

ปญ.	วธฺยา	วธฺหิ	วธฺภิ
ฉ.	วธฺยา	วธฺนํ	
ส.	วธฺยา	วธฺยํ	วธฺตุ
อา.	วธฺ	วธฺโย	วธฺ

อ การันต์ ในนปฺสกลิงค์ แจกอย่าง กุล ตระกูล ดังนี้

	เอก.	พหุ.			
ป.	กุลํ	กุลานิ			
ท.	กุลํ	กุลานิ			
ต.	กุลเณ	กุลเอहि	กุลเอภิ		
จ.	กุลสุส	กุลาย	กุลตุถํ	กุลานํ	
ปญ.	กุลสุมา	กุลมฺหา	กุล	กุลเอहि	กุลเอภิ
ฉ.	กุลสุส			กุลานํ	
ส.	กุลสุมี	กุลมฺหิ	กุล	กุลเอสุ	
อา.	กุล			กุลานิ	

อิ การันต์ ใน นปฺสกลิงค์ แจกอย่าง อกฺขิ [นัยน์ ตา] ดังนี้

	เอก.	พหุ.			
ป.	อกฺขิ	อกฺขินิ	อกฺขี		
ท.	อกฺขี	อกฺขินิ	อกฺขี		
ต.	อกฺขินา	อกฺขีหิ	อกฺขีภิ		
จ.	อกฺขิสฺส	อกฺขิโน	อกฺขินํ		
ปญ.	อกฺขิสฺมา	อกฺขิมฺหา	อกฺขี	อกฺขีหิ	อกฺขีภิ
ฉ.	อกฺขิสฺส	อกฺขิโน	อกฺขินํ		
ส.	อกฺขิสฺมี	อกฺขิมฺหิ	อกฺขิสฺ		
อา.	อกฺขิ	อกฺขินิ	อกฺขี		

อุ การันต์ ในนปฺสกลิงค์ แจกอย่าง วตฺถุ [พัศฺตุ ดังนี้

	เอก.		พหู.
ป.	วตฺถุ		วตฺถุณิ วตฺถุ
ท.	วตฺถุ		วตฺถุณิ วตฺถุ
ต.	วตฺถุณา		วตฺถุณิ วตฺถุณิ
จ.	วตฺถุสฺส	วตฺถุโน	วตฺถุณํ
ปญ.	วตฺถุสฺมา	วตฺถุมฺหา	วตฺถุณิ วตฺถุณิ
ฉ.	วตฺถุสฺส	วตฺถุโน	วตฺถุณํ
ส.	วตฺถุสฺมี	วตฺถุมฺหิ	วตฺถุสฺ
อา.	วตฺถุ		วตฺถุณิ วตฺถุ